

8. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.02.2017 р. № 2229-VIII. URL: <http://vobu.ua/ukr/documents/item/zakon-ukrainy-vid-071217-r-2229-viii-pro-zapobihannia-ta-protydiuu-domashnomu-nasylstvu> (дата звернення 02.02.2018).

9. Психология: словарь/ под ред.: А.В. Петровский, М.Г. Ярошевский. Москва: Политиздат, 1985. 431 с.

10. Горбова Г.А., Галушко В.В. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: монографія. Київ: Інститут публічного права, 2016. 226 с.

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 06.02.2018. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page11> (дата звернення 06.02.18).

12. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 12.01.2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 05.02.2018).

УДК 343.54:343.92

ЛАТЕНТНІСТЬ СЕКСУАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЩОДО ДІТЕЙ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

LATENCY OF SEXUAL CRIMINALITY AGAINST CHILDREN IN TEMPORARILY OCCUPIED TERRITORY IN UKRAINE

Шевчук Т.І.,

кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри юридичних дисциплін

Міжрегіональної академії управління персоналом

Досліджено латентність як ознаку сексуальної злочинності щодо дітей на тимчасово окупованих територіях України. Сформульовано авторське поняття латентної сексуальної злочинності щодо дітей. Визначено сучасний стан реального поширення сексуальної злочинності щодо дітей на окупованих територіях. Проведено аналіз законодавства, що регулює правовий режим окупованих територій України. Виокремлено вплив сучасних умов на рівень латентності сексуального насильства на досліджуваних територіях.

Ключові слова: латентність, статевая свобода, статевая недоторканність, діти, окупована територія, сексуальний злочин, насильство, конфлікт.

Исследована латентность как признак сексуальной преступности по отношению к детям на временно оккупированных территориях Украины. Сформулировано авторское понятие латентной сексуальной преступности по отношению к детям. Определено современное состояние реального распространения сексуальной преступности по отношению к детям на оккупированных территориях. Проведен анализ законодательства, регулирующего правовой режим оккупированных территорий Украины. Выделено влияние современных условий на уровень латентности сексуального насилия на исследуемых территориях.

Ключевые слова: латентность, половая свобода, половая неприкосновенность, дети, оккупированная территория, сексуальное преступление, насилие, конфликт.

Latency as a sign of sexual criminality against children in temporarily occupied territories of Ukraine is investigated. The author's concept of latent sexual crime against children is formulated. Current state of the spread of sexual crime against children in the occupied territories is defined. The analysis of the legislation that regulate legal regime of the occupied territories of Ukraine is made. The influence of modern conditions on the level of latency of sexual violence in the studied territories is highlighted. It was emphasized that in the beginning of the third millennium, in European countries, territories deprived of proper legal regulation of observance of human rights and freedoms, the creation and functioning are inadmissible. Actuality of further scientific developments and attraction of attention of the Ukrainian and international community to the socially dangerous problem of spread of sexual crimes against children in conditions of occupation of part of the southern and eastern territories of Ukraine has been confirmed.

Key words: latency, sexual freedom, sexual integrity, children, occupied territory, sexual offense, violence, conflict.

Постановка проблеми. Охорона дитинства й захист прав дітей належать до головних завдань кожної демократичної, соціальної і правової держави. Проте в Україні діти дедалі частіше стають жертвами різних видів насильства та злочинів. За даними Ради Європи кожна п'ята дитина в Україні страждає від сексуального насильства та експлуатації.

У науковій літературі наголошується на важливості вивчення латентної злочинності для пізнання її фактичного стану дійсних масштабів, структури, географії та її реальної ціни, а також для відстеження тенденцій розвитку всієї злочинності й окремих її видів, достовірності порівняльних оцінок міжрегіональної злочинності і пізнання обсягу віктимізації населення; констатується можливість здійснення прогностичних функцій кримінологічною наукою також лише на підставі достовірних і повних даних про розміри злочинності [1, с. 425].

Хоча поширення сексуальної насильницької поведінки не носить локального характеру лише для окупованих територій, проте видається актуальним привернути увагу

саме до вказаного регіону, де ця проблема постала особливо гостро.

Стан опрацювання. Кримінально-правові аспекти вивчення сексуальної злочинності та рівня її латентності щодо дітей розкривались у наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Тлумаченню поняття сексуальні злочини присвячені дослідження С.В. Якимової [2, с. 160–161]. Питанням запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством, присвячені роботи О.М. Джужі [3, с. 55]. Тлумаченню поняття латентної злочинності присвячені роботи В.Ф. Оболонцева [4, с. 12], І.М. Даньшина [5, с. 59] та багатьох інших науковців. С.С. Косенко розглядала шляхи віктимологічної профілактики статевих злочинів щодо неповнолітніх [6, с. 131]. Цікавими видаються дослідження Карен Дункан (Karen A. Duncan), яка розглядала жінок як суб'єктів вчинення сексуального насильства [7, с. 82].

Проте вказані дослідження не охоплюють проблему сексуального насильства щодо дітей у сучасних умовах окупації частини України. Тим паче не було спроб оцінки рівня її латентності.

Невирішені раніше проблеми. Оскільки Україна вперше за часи незалежності зіткнулась із проблемою окупації територій, то логічним видається, що проблеми дослідження сексуальної злочинності щодо дітей у таких умовах не вирішувались раніше. Проведення кримінологічної характеристики вказаного явища видається особливо актуальним і буде виступати додатковим чинником стимулювання держави та міжнародної спільноти для вирішення ситуації загалом.

Метою статті є привернення уваги української та міжнародної наукової та керівної спільноти до проблеми сексуального насильства щодо дітей на тимчасово окупованих територіях України; проведення часткового кримінологічного аналізу вказаного явища, наскільки це можливо в межах наукової статті, з виокремленням латентності як основної ознаки, що заважає нам розуміти всю суть проблеми, задля сприяння вирішення ситуації загалом.

Виклад основного матеріалу. Латентна злочинність (від лат. *Latens (latentis)* – прихований, невидимий) – частина злочинності, яка з різних причин не знаходить відображення в державному обліку вчинених злочинів і осіб, які їх вчинили [8, с. 384].

Аналіз наукової літератури дає нам підстави констатувати, що поняття латентної злочинності отримало широке глумачення серед українських і закордонних кримінологів. Навмисно не вдаючись до розкривання різних точок зору щодо кримінологічної дефініції латентності, що могло б бути предметом окремої статті, сконцентруємо увагу лише на деяких аспектах кримінологічного аналізу сучасного стану поширення сексуальної злочинності щодо дітей на окупованих територіях та її латентності. Під латентною сексуальною злочинністю щодо дітей ми розуміємо всі вчинені суспільно небезпечні діяння проти статевої свободи та статевої недоторканності осіб, що не досягли 18-річного віку й не були включені в загальний облік злочинності.

Українські науковці констатують факт, що сьогодні посиленої діяльності щодо усунення невиявленої (латентної) насильницької злочинності в Україні не спостерігається. Із цим особливо небезпечним явищем, що спричиняє продовження насильницьких проявів і почуття безкарності, необхідно вести чітко сплановану й послідовну боротьбу. І починати варто з усунення причин, які їй сприяють [1, с. 428].

Причини злочинності дуже різноманітні та складні. Головні з них обумовлені в нашій країні соціальним, економічним і правовим розшаруванням і нерівністю, соціальною й правовою несправедливістю, зубожінням більшості населення, безправ'ям, а також культивуванням насилля й користоловства в засобах масової інформації. Вирішення цих колосальних криміногенних проблем практично не підвладне правоохоронним органам і місцевим органам влади. А без поступової елімінації цих кримінальних явищ не можна досягти позитивних профілактичних цілей. При цьому треба мати на увазі, що близько 80–90% реальних злочинів – латентні (незаявлені, невиявлені, невраховані, нестановлені) [9, с. 22–23].

На жаль, сьогодні в Україні утворилися окремі неправові території, де вся злочинність має латентний характер, а влада не в змозі забезпечити належний правовий режим, передбачений чинним законодавством.

Ми переконані, що сексуальна злочинність носить насильницький характер. Зміст, який вкладається у терміни «насильство», «насильницькі злочини», не завжди однаковий. У кримінології окремі дослідники до групи насильницьких злочинів відносять лише умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні ушкодження та хуліганство, які утворюють самостійний у кримінологічному плані «блок» насильницьких злочинів. Інші вчені до насильницьких злочинів відносять хуліганство, тілесні ушкодження, убивства та звалтування [10, с. 85]. Тобто до насильницьких злочинів кримінологія відносить сукупність таких злочинів, за

скоєння яких насильство є елементом мотивації, а не просто засобом досягнення цілі [11, с. 86]. А в кримінальному праві та в кримінальному процесі під насильницькими розуміються всі злочини, які супроводжуються насильством чи погрозою його застосування [12, с. 12].

Саме по собі застосування насильства під час вчинення злочину становить підвищену суспільну небезпеку, а коли йдеться про вчинення сексуального злочину ще й щодо дитини, то така проблема набуває особливої ваги. Розглядаючи законодавчо визначену дефініцію «дитина», варто зазначити, що в національному та міжнародному законодавстві її трактують неоднозначно. Проте у ст. 1 Конвенції ООН про права дитини поняття «дитина» визначено як «людська істота, яка не досягла віку вісімнадцяти років» [13]. У межах статті ми будемо притримуватись такого трактування.

Парадоксальним і таким, який потребує негайного вирішення, є той факт, що сьогодні, на початку третього тисячоліття, у центрі Європи утворились цілі неправові території, так би мовити «чорні плями» з дотримання прав і свобод людини з поширенням латентної злочинності та взагалі з украй обмеженим доступом.

Згідно з діючою Національною стратегією у сфері прав людини в умовах тимчасової окупації частини території України та військової агресії Російської Федерації в окремих районах Донецької та Луганської областей проблема захисту прав і свобод людини постає особливо гостро. Поряд із першочерговими завданнями щодо зміцнення національної безпеки, подолання економічної кризи, реформування державного управління тощо забезпечення прав і свобод людини залишається головним обов'язком держави та має визначати зміст і спрямованість діяльності держави в усіх її зусиллях [14].

Проте за результатами моніторингу імплементації Національної стратегії у сфері прав людини констатовано, що практичного впровадження вона, по суті, не отримала [15, с. 25].

Відповідно до українського законодавства Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини й громадянина, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, усім громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території, оскільки тимчасово окупована територія України є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України.

Безумовно, важко проводити дослідження без можливості отримання достовірних даних і вільного доступу до тимчасово окупованих територій. Проте окремі дослідження міжнародних організацій свідчать про зростання рівня суспільно небезпечних діянь на сексуальному підґрунті у вказаному регіоні. Побиття та ураження статевої організації електричним струмом, звалтування, погрози звалтуванням і примусове оголення використовувалися як способи катування та жорстокого поводження з метою покарати, принизити чи спонукати до зізнання. Наявність озброєного протистояння у населених районах збільшують ризик застосування сексуального насильства щодо цивільних осіб, насамперед жінок. Погіршення економічної ситуації, руйнування суспільних зв'язків і переміщення сприяють подальшому зростанню ризику сексуального насильства й торгівлі людьми. Через недоліки національного законодавства та брак спроможності правоохоронних і судових органів потерпілі часто натрапляють на бездіяльність органів державної влади, що спричиняє їхню подальшу віктимізацію [16, с. 21].

Протягом звітного періоду Управління Верховного комісара ООН із прав людини (далі – УВКПЛ) задокументувало нові випадки сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, що досягає рівня катування та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження. 16 лютого 2017 року УВКПЛ опублікувало

доповідь на тему сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, в Україні за період 14 березня 2014 року – 31 січня 2017 року. У доповіді відображені тенденції та закономірності сексуального насильства, заподіяного в контексті конфлікту на сході країни, триваюча безкарність осіб, що вчиняють такі порушення, та брак комплексної програми для забезпечення всіх жертв оперативним та адекватним доступом до ефективних засобів правового захисту, зокрема реабілітації з урахуванням гендерних аспектів, реституції, компенсації, сатисфакції та гарантій недопущення повторення порушень [17].

Понад десять років тому С.С. Косенко зазначала, що серйозними недоліками, які не дають чіткої картини реального стану статевої злочинності щодо неповнолітніх, є прогалини в реєстрації злочинів, а також в організації правової статистики [6, с. 19].

Варто відзначити, що сучасне реформування поліції дало змогу дещо покращити ситуацію з обліком злочинності. Впровадження автоматизованих систем, електронних баз даних, відповідно до яких здійснюється збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних про кримінальні правопорушення та хід досудового розслідування у кримінальних провадженнях, дало можливість дещо знизити рівень латентної злочинності.

Належно реформована система МВС має всі шанси на зміцнення довіри населення до поліції, успішно зреалізувавши реформування підрозділів роботи з дітьми. Позитивним є той факт, що голова Національної поліції С. Князев поряд із декларуванням основних завдань новоствореної ювенальної превенції наголошує на особливій увазі до дітей, які проживають у зоні проведення антитерористичної операції [18].

До окупації частини території України з восьми мільйонів українських дітей близько 94 705 перебувають у спеціалізованих дитячих інституціях (2012 рік). Серед головних причин відмов від дітей – бідність, безробіття батьків, девальвація сімейних і моральних цінностей, алкоголізм і споживання наркотиків [19].

Згідно з проведеним аналізом кримінальної статистики найчастіше сексуальними насильниками щодо дітей виявляються найближчі родичі, знайомі та друзі сім'ї. Переважно це вітчимами або навіть рідні батьки. Проблема виявлення таких злочинів полягає і в тому, що найчастіше матері намагаються приховати здійснене насилля над своєю дитиною.

Проте в умовах проведення воєнних дій сексуальне насильство може набувати нових особливостей. На жаль, реальність сьогодення така, що навіть люди, покликані забезпечувати мир і слідкувати за дотриманням правопорядку, не завжди це виконують. Наприклад, миротворці ООН, а також інші співробітники організації в усьому світі здійснили близько 2 тисяч сексуальних насильств, із них понад 300 випадків стосувалися дітей [20].

У науковій літературі, зокрема у праці О.М. Гуміна, відзначається, що, порівняно з іншими тяжкими злочинами проти особи, насильницькі сексуальні злочини мають високий рівень віктимологічної латентності [21, с. 154–155].

Ми переконані, що спрощення системи повідомлення про випадки сексуального насильства позитивно впли-

ває на рівень її латентності. Так, у червні 2014 року було укладено тристоронній договір між Центром «Ла Страда-Україна», Харківським національним університетом внутрішніх справ і Міністерством внутрішніх справ України про функціонування електронної «гарячої» лінії. Тоді ж лінію було розширено від прийняття фактів про дитячу порнографію до дитячого секс-туризму, жорстокого поводження з дітьми та порнографії.

Лінія працює на принципах анонімності, конфіденційності, прозорості та професійності. Однією із беззаперечних переваг лінії є оперативність передачі повідомлень у правоохоронні органи (листи направляються електронною поштою).

Особа, яка хоче анонімно повідомити про факт насильства над дітьми, дитячої порнографії чи секс-туризму, може відправити повідомлення із сайту, яке буде отримано й оброблено спеціалістами Центру боротьби з кіберзлочинністю Харківського національного університету внутрішніх справ. Усі повідомлення перевіряються, і ті, які отримали підтвердження чи підозру на підтвердження, передаються у правоохоронні органи. У 2013 році завдяки діяльності лінії було передано до правоохоронних органів та надалі заблоковано 7 сайтів, які містили матеріали з дитячою порнографією.

Завдяки повідомленням на «гарячу» лінію було виявлено сайт, який містив дитячі порнографічні матеріали. Працівники правоохоронних органів оперативно відреагували на повідомлення, але сервер розташований у місті Алчевську, яке вже було на непідконтрольній Україні території, тому припинити його діяльність як притягнути до відповідальності правоохоронцям не вдалося [22].

Всупереч нашому бажанню та зусиллям усієї правової спільноти кримінальне середовище продовжує своє існування та активно використовує конфліктні зони для своїх протиправних намірів. Як бачимо, навіть із тимчасово окупованих територій, де й так сексуальне насильство набуло нечуваних масштабів, здійснюють поширення дитячих порнографічних матеріалів по всьому світу через глобальну мережу.

Висновки. Проведений кримінологічний аналіз дає підстави стверджувати, що реальний рівень сексуальної злочинності щодо дітей на тимчасово окупованих південних і східних територіях України зріс і за теперішніх умов збереже тенденцію до зростання своєї питомої ваги. Попри гарантування українським законодавством усіх прав і свобод людини для жителів вказаних регіонів, задекларованих Україною, практичної змоги виконання цих положень немає. За сучасних умов уся сексуальна злочинність щодо дітей на окупованих територіях підпадає під категорію латентної. Недопустимим є утворення та функціонування на початку третього тисячоліття в європейських країнах територій, позбавлених визнаного правового регулювання.

Попри обмеження доступу до тимчасово окупованих територій і надходження інформації звідти не втрачає актуальності потреба привертання додаткової уваги до проблеми реального поширення кримінального сексуального насильства щодо дітей на окупованих територіях України та проведення подальших наукових розроблень у цьому напрямі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гумін О.М., Зубач І.М. Поняття латентної злочинності та напрями її профілактики. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». 2015. № 824. С. 424–429.
2. Якимова С.В. Поняття та кримінологічна характеристика «сексуальних злочинів». Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». 2014. № 806. С. 159–166.
3. Джужа О.М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством: монографія. Київ: Атіка, 2009. 240 с.
4. Оболенцев В.Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження. Х.: Видавець СПД ФО Вапнярчук М., 2005. 128 с.
5. Даньшин І.Н. Преступность: понятие, общая характеристика, причины и условия: учеб. пособие. К.: УМК ВО, 1988. 86 с.
6. Косенко С.С. Віктимологічна профілактика статевих злочинів щодо неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. К., 2004. 213 с.
7. Female Sexual Predators: Understanding Them to Protect Our Children and Youths By Duncan Karen A., Praeger, 2010, 243 p.
8. Юридична енциклопедія: в 6 т. / За ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія», 2001. Т. 3. 789 с.

9. Литвинов О.М. Системна криза протидії злочинності: ілюзія чи реальність. Протидія злочинності: теорія та практика: матеріали V Міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів, аспірантів та молодих учених (Київ, 18 жовтня 2013 р.). К.: Національна академія прокуратури України, 2013. 564 с.
10. Корнієнко М.В., Романюк Б.В., Мельник І.М. та ін. Курс кримінології: Особлива частина: підручник / за заг. ред. О.М. Джузи: у 2 кн. К.: Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. 480 с.
11. Долгова А.И. Криминология: учебник для вузов. М.: Норма, 2000. 912 с.
12. Гаухман Л.Д. Проблемы уголовно-правовой борьбы с насильственными преступлениями в СССР. Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1981. 159 с.
13. Конвенція про права дитини: ратифіковано постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021
14. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Президент України; Указ, Стратегія від 25 серпня 2015 р. № 501/2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>
15. Звіт за результатами моніторингу імплементації Національної стратегії у сфері прав людини (I квартал 2016 року). Підготовлений учасниками Меморандуму про співпрацю між представниками громадянського суспільства та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини / Ред. кол.: К. Семьоркіна, А. Блага, Б. Мойса та ін.; за заг. ред. А. Бущенко, Б. Крикливенко. К., 2016. 47 с.
16. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 листопада 2016 р. – 15 лютого 2017 р. URL: <http://un.org.ua/images/documents/4080/17th%20HRMMU%20Report%20UKR.pdf>
17. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, в Україні за період 14 березня 2014 р. до 31 січня 2017. URL: http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportCRSV_EN.pdf
18. Князев С. Превентивна робота з дітьми стає одним з найголовніших напрямів роботи поліції. URL: <https://www.facebook.com/sergii.knyazev/posts/236019550251946>
19. Захист дитини. URL: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/activities_11402.html
20. Миротворці ООН здійснили близько 2 тисяч секс-насильств, зокрема й щодо дітей – Associated Press. URL: <https://www.unian.ua/world/1874144-mirotvortsi-onn-zdiysnili-blizko-2-tisyach-seks-nasilstv-v-tomu-chisli-y-schodo-ditey-associated-press.html>
21. Гумін О.М. Кримінальна насильницька поведінка проти особи: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2009. 360 с.
22. Сексуальне насильство над дітьми – біда, що ближче, ніж здається. URL: http://la-strada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_511.html

УДК 343.241:159.962.2

ВИКОРИСТАННЯ ГІПНОЗУ ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ОБТЯЖУЄ ПОКАРАННЯ

THE USE OF HYPNOSIS AS AN AGGRAVATING CIRCUMSTANCE

Шеховцова Л.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Запорізького національного університету*

Стаття присвячена такому дискусійному питанню в науці та практиці кримінального права, як використання гіпнозу під час учинення злочину. Зазначається, що гіпноз є різновидом психічного примусу, який може розглядатися як обставина, що пом'якшує покарання, так і як обставина, що його обтяжує. У статті також пропонується внесення змін до кримінального законодавства.

Ключові слова: гіпноз, навіювання, свідомість, психічний примус, фізичний примус, безпорадний стан, обставина, що обтяжує покарання.

Статья посвящена такому дискуссионному вопросу в науке и практике уголовного права, как использование гипноза при совершении преступления. Отмечается, что гипноз является разновидностью психического принуждения, который может рассматриваться как обстоятельство, смягчающее наказание, так и в качестве обстоятельства, его отягчающее. В статье также предлагается внесение изменений в уголовное законодательство.

Ключевые слова: гипноз, внушение, сознание, психическое принуждение, физическое принуждение, беспомощное состояние, обстоятельство, отягчающее наказание.

The article is devoted to such a debatable issue in the science and practice of criminal law, as the use of hypnosis in the commission of a crime. It is noted that hypnosis is a kind of mental coercion, which can concern both the circumstance mitigating punishment, and as a circumstance, its aggravating. The article also proposes amendments to the criminal legislation.

Key words: hypnosis, suggestion, consciousness, mental coercion, physical coercion, helpless condition, circumstance aggravating punishment.

Постановка проблеми. Останнім часом дедалі частіше з'являється інформація щодо вчинення злочинів із використанням гіпнозу. Як зазначає І.М. Кульчій, швидкі темпи розвитку науки й техніки відіграють значну роль у різних галузях, зокрема медицині, психології, нейропсихології, гіпнології. У процесі пізнання та глибоких досліджень кори головного мозку й людського організму загалом народжуються нові гіпнотичні та психологічні техніки, й технології маніпуляції особистістю. Проте не завжди вони використовуються на благо, а найчастіше перетворюються на справжню зброю в руках кримінальних структур, які ретельно стежать за досягненнями в науці.

Факти поширення таких відомостей у пресі та підвищення зацікавленості до цього питання науковців – фахівців як із медицини, так і з кримінального права – вказують саме на збільшення кількості злочинів, що вчиняються із застосуванням гіпнозу [1, с. 303].

Метою статті є аналіз використання гіпнозу як психологічного примусу під час учинення злочину та пропозиція внесення змін до кримінального законодавства.

Виклад основного матеріалу. Гіпноз, навіювання (давньогрец. *υπνος* – «сон») – тимчасовий стан свідомості, що характеризується різким фокусуванням уваги й високою схильністю до навіювання, що пов'язано зі зміною